

TÜRKÇE'DEKİ SAYMA SAYILARININ KÖKENİ ÜZERİNE
BİR DEĞERLENDİRME¹

A SURVEY ON THE ORIGINS OF CARDINAL NUMBERS IN TURKISH

*Ali TAŞTEKİN**İstanbul Arel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul / Türkiye*

Öz: Matematik biliminin temeli olan rakamlar, dil biliminin de önemli yapı taşlarıdır. İlk defa ne zaman kullanıldığına dair kesin bilgimiz olmayan sayıların, yazının bulunuşundan çok önceleri konuşma dilinde kullanıldığı tahmin edilmektedir. Tarihi süreçte rakamlara sayı değerinden başka anlamlar da yüklendiği; toplumdaki devirden devire bu anlamların değişim gösterdiği bilinmektedir. Bazı rakamların şekilleri ile anlamları arasında bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Örneğin Arapçada bir rakamı tek çizgiden, iki rakamı iki çizgiden, üç de üç çizgiden oluşmaktadır. Türkçede ilk kullanılan rakamların şekilleri henüz tespit edilememiştir. Bu çalışmada, Türkçedeki sayma sayılarının ortaya çıkışları ile ilgili görüşler derlenerek, eski Türklerin av ile ilgili anlatımlarının, sayı adlarının ortaya çıkmasında etkili olduğu düşüncesi üzerinde durulmuştur. Farklı görüşler karşılaştırılarak ortak doğruların bulunması için yeni bakış açısı önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sayma Sayılar, Türkçe, Rakam, Köken, Fiil

Abstract: Forming the basis of mathematics, numerals are significant building blocks of linguistics as well. We don't know have any precise information on when numbers were first used; however it is estimated that numbers were used in speech long before the invention of writing. It is known that during the historical process, numerals were assigned other meanings than representing numbers, and these meanings have changed from society to society and from period to period. The shape and meanings of certain digits are thought to be related. For example, in Arabic, the digit one is composed of one line, the digit two is composed of two lines and the digit three is composed of three lines. The shapes of the first digits used in Turkish have not yet been identified. In this study, arguments on the emergence of cardinal numbers in Turkish are collected with a focus on the argument that old Turkish narratives on hunting were effective on the development of numbers. A new approach to find common truths is suggested upon comparison of different views.

Key Words: Cardinal Numbers, Turkish, Number, Etymology, Root, Verb

Doi: 10.17361/UHIVE.20161119460

(1) *Sorumlu Yazar: Ali TAŞTEKİN, İstanbul Arel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü İstanbul / Türkiye, alitastekin@arel.edu.tr Geliş Tarihi / Received: 15.03.2016 Kabul Tarihi / Accepted: 17.04.2016 Makalenin Türü: Type of article (Araştırma – Uygulama / Research -Application) Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yok / None “Etik Kurul Raporu Yok – None of Ethics Committee”*

UHİVE

www.uhedergisi.com

Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Nisan / Mayıs / Haziran – İlkbahar Dönemi Sayı: 11 Yıl:2016 Jel Kodu: Y90-Z19
International Peer-Reviewed Journal Of Communication And Humanities Research
April / May / June - Spring Semester Issue: 11 Year: 2016 Gel Code: Y90-Z19
ID:247 K:281

(ISO 9001-2008 Belge No / Document No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No / Document No: 12880)
(MARKA PATENT NO: TRADEMARK)
(2015/04315- 2015-GE-18972)

1. GİRİŞ

Matematik biliminin temeli olan rakamlar, dil biliminin de önemli yapı taşlarıdır. İlk defa ne zaman kullanıldığına dair kesin bilgimiz olmayan sayıların, yazının bulunuşundan çok önceleri konuşma dilinde kullanıldığı tahmin edilmektedir. Tarihî süreçte rakamlara sayı değerinden başka anlamlar da yüklendiği; toplumdan topluma, devirden devire bu anlamların değişim gösterdiği bilinmektedir. Numerolojinin sayılara yüklediği anlamlar, bu yazının kapsamı dışında tutulmuştur. Rakamların kültürel anlamlarına, etimolojik izaha katkısı olacağı düşünüldüğünde kısmen değinilecektir.

“Pisagor (Pythagoras), sayıları; Monad (1), Duad (2), Triad (3), Tetrad (4), Pentad (5), Hexad (6), Heptad (7), Ogdoad (8), Ennead (9) ve Dekad (10) şeklinde isimlendirerek tek sayıları erkek, çift sayıları da dişi sayılar olarak değerlendirmiş ve onları çeşitli konularda/ alanlarda yorumlamıştır.” (Küçük, 3013: 95). Tarihî süreçte sayıların yazılış biçimi ile sayı değerleri çeşitli yorumlarla anlam zenginliği kazanmıştır. “Sümerler, çeşitli şekillerdeki kil madalyonları ve çivi yazılı işaretleri bu maksatla kullanan toplum olarak karşımıza çıkarlar. Yine Amerika’nın yerli medeniyetinin yaratıcıları olan İnkalar renkli düğümleri, Çinliler çeşitli çizgileri olan imleri ve abaküsü, Mısır, Girit ve Hitit toplumları ise hiyeroglif ve çivi yazılı sayısal gösterimini,

Fenikeliler ve Romalılar da ilkel sayı formlarını kullanmış olan topluluklardır.” (Kılıç, Başol, 2014: 52).

Mayalar “10’a kadar olan sayıları bağımsız olarak adlandırır. 20 den küçük sayıları adlandırırken 10’a yardımcı taban rolü verilerek bileşik adlar yapılır. Bu arada bir istisna var 11 sayısı 10 ile ifade edilmez. 1: hun 2: ca 3: ox 4: can 5: ho 6: uac 7: uuc 8: uaxac 9: bolon 10: lahun 11. buluc 12: lahca (lah=10, ca=2) 13: ox-lahun 14: can-lahun 15: ho-lahun 16: uac-lahun 17: uuc-lahun 18: uaxac-lahun 19: bolon-lahun diğer tüm sayılar da on taban olarak kullanılır.” (Saka, 2015).

Güney Afrika’da Lebombo dağında bulunan bir kemik üzerinde 29 adet çentiğin sayılabildiğini ve bu kemiğin 37 bin yıl öncesine ait olduğunu belirten Karapınar, Avrupa’da 30 bin yıllık bir kurt kemiğinde beşerli kümeler halinde 57 çizimin olduğunu ve 1970’lerde bulunarak Brüksel’de muhafaza edilen 25 bin yıllık olduğu tahmin edilen Ishango kemiğinin 60’lık sayı sistemi için önemli bir kanıt olacağını ifade ediyor. (Karapınar, 2011: 2).

Bazı rakamların şekilleri ile anlamları arasında bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Örneğin Arapçada bir rakamı tek çizgiden, iki rakamı iki çizgiden, üç de üç çizgiden oluşmaktadır. Türkçede ilk kullanılan rakamların şekilleri henüz tespit edilemediğinden, muhtemel

UHİVE

www.uhedergisi.com

Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Nisan / Mayıs / Haziran – İlkbahar Dönemi Sayı: 11 Yıl:2016 Jel Kodu: Y90-Z19
International Peer-Reviewed Journal Of Communication And Humanities Research
April / May / June - Spring Semester Issue: 11 Year: 2016 Gel Code: Y90-Z19
ID:247 K:281

(ISO 9001-2008 Belge No / Document No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No / Document No: 12880)
(MARKA PATENT NO: TRADEMARK)
(2015/04315- 2015-GE-18972)

şekilleri hakkında fikir yürütülerek yeni türetimler yapılmıştır. “İlk beş damganın türetiminde toplum arasındaki söylenceden yola çıkılmıştır. Bir, serçe parmağıdır. Tek çubukla simgelenir. İki, yüzük parmağıdır. Bir’in eki’dir. Eski Türkçede eki diye geçer. Üç, orta parmağıdır. Eñ uç kesimdir. Damgada bunu simgelemesine özen gösterdim. Dört, im parmağıdır. Dürtmek içindir. Dürten parmağı simgeleyen bir damga oluşturdum. Beş, baş parmağıdır. Eliñ başıdır. Betimlenmesine de bu yönde ilgi gösterdim. Kof sayısını içi boş bir kova ile karşılamayı yéğlerken; altı, yédi, sekiz, dokuz damgalarını ise uydurdum” (Uluç, 2008).

Sayıların yazılış biçimi ile rakam değerinin durumu ve anlam derinlikleri kültürler arasında farklılıklar göstermektedir. “Rakamların şekillerinin bir rakam değeri bakımından önemi olmasa da; onların tarihsel gelişiminde büyük anlamlar içerdiği şüphesiz ki doğrudur. Çeşitli zamanlarda kişiöğlü, sayıları farklı yerlerde farklı şekillerde kullanmıştır. Bunlar içinde ilginç olanlardan biri de Mors alfabesindeki rakamlardır. Mors sayıları: 0 ---, 1 ----, 2 ..---, 3 ...--, 4-, 5, 6 -...., 7 ---..., 8 ---.., 9 ----.” (Hazar, Şengönül, 2012: 1) biçiminde yazılmaktadır.

Dillerin çoğunda sıfırdan ona kadar olan sayıların ilk üç rakamın yazılış şekli ile sayı değeri arasında bir benzerlik olduğu görülmektedir. Dört rakamı da çoğunlukla ilk üç

rakamın şekil benzerliğindedir. Pek çok dilde “sıfır” için bir karşılık bulunmamaktadır. Beş ve sonraki rakamlar bir sistem dâhilinde değişim göstermektedir. “Çeşitli dillerde özellikle 11-99 arasındaki sayıların ifade ediliş biçimi, 10’un katlarının oluşumu, özel ve istisnai sayı adlarının dilde varlığı, hesaplamalarda 10’luk, 20’lik, 50’lik veya 100’lük sistemlerin kullanılması dünya dillerinde farklılık gösterebilir.” diyen Bacanlı; “İngilizcede kural dışı eleven“11” ve twelve“12” sayılarını bir kenara bıraktığımızda thirteen, fourteen, fifteen, vb.; Rusçadaki odinnadtsat’, dvenadtsat’, trinadtsat’, vb. sayılarda bunu görmek mümkündür. Bunların etimolojik anlamı “10’un üzerine (1, 2,) 3, 4, 5, vb.”dir. Fransızcada 10’un katları 70’e kadar normal yolla (örneğin, harfiyen “beş + on” anlamına gelen cinquante< Latince quinquaginta< Ana Hint Avrupa pénk w e+(d) kómt) türetilmişken 70, 80 ve 90 sayılarında ilginç türetme yöntemleri görürüz.” tespitinde bulunuyor (Bacanlı, 2012: 77).

“Tüm yerkürenin ve tüm zamanların yazı göstergeleri ve alfabeleri” üzerine 1880 yılında Viyana’da yayımlanan Yazı Kitabı, “yazı göstergeleri, hiyeroglifler, sayı göstergeleri, alfabeleri vb. olmak üzere 300’ü aşkın tablodan oluşmaktadır.” (Faulmann, 2005: x11). Günümüzde kullandığımız Türk alfabesi, bu kitaba 2005 yılında çevirmen tarafından eklenmiştir.

UHİVE

www.uhedergisi.com

Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

Nisan / Mayıs / Haziran – İlkbahar Dönemi Sayı: 11 Yıl:2016 Jel Kodu: Y90-Z19

International Peer-Reviewed Journal Of Communication And Humanities Research

April / May / June - Spring Semester Issue: 11 Year: 2016 Gel Code: Y90-Z19

ID:247 K:281

(ISO 9001-2008 Belge No / Document No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No / Document No: 12880)

(MARKA PATENT NO: TRADEMARK)

(2015/04315- 2015-GE-18972)

Türk “sayı sistemini Ahmet B. Ercilasun onarlı mangalara ayrılan Hun askeri düzenine dayandırmaktadır. Ona göre her manga kendisinden önceki manga/mangalarla birlikte bir onluğu temsil etmekteydi. Bundan dolayı 2. mangaya “yirmi/yirmiler”, 3. mangaya “otuz/otuzlar”, 4. mangaya “kırk/kırklar” vb. denmekteydi. Dolayısıyla, 11. asker ifade edilmek istendiği zaman “bir on” ya da “on bir” değil, bir yigirmi denmesi normaldi. Çünkü o asker birinci onluğa (mangaya) değil, ikinci onluğa (yirmilere) aitti; bir yigirmi „yirmiler mangasından (ikinci onluktan) 1. kişi” anlamına gelmekteydi. Ahmet B. Ercilasun’un bu menşe tezinin gerçekliği tartışılabilir, fakat sayı sisteminin mantığını doğru verdiği kesin. Yani sonda söylenen rakam, “içinden değer ifade edilen bütün”ü göstermektedir. Nitekim bu sistem 10’dan küçük değerlerin ifadesi için de benzer şekilde kullanılmıştır.” (Daşdemir, 2013: 327).

Altay dillerinde bazı temel sözcük ve sayılarda benzerlik olmadığını ileri sürerek bu dilleri bir aile gibi görmeyen dilbilimcilere karşın “Üç dilde birden (Moğolca, Mançu-Tuñuzca ile Türkçede) ortak görünen yalnızca “4” sayısı vardır. Ancak, bu durum daha sonuçlanmış değildir; çünkü bu verilen bilgi, yalnızca sayılara karşılık gelen sözcüklerin ortak olmadığını söyler, oysa o sözcüklerin herbiri diğer dillerde de kaymış anlamlara sahip olabilir” diyen Doğançün, “Örneğin, Türkçede “bir” anlamındaki bir sözcüğü, Moğolcadaki “her, herbiri; tümü” anlamına gelen büri sözcüğüyle karşılaştırılabilir. Görüldüğü gibi anlamları çok yakın, nitekim Moğollar “bir” için bugün nigen sözcüğünü kullanmaktadır.” tespitinde bulunuyor (Doğançün, 2013). Araştırmacının “Bir” sayısının Altay dillerindeki karşılıkları ile ilgili şeması dikkat çekicidir:

Altay dillerinde 10’a kadar olan sayılar:										
Türkçe	bir	iki	üç	dört	beş	altı	yedi	sekiz	dokuz	on
Moğolca	neg	khoyor	gurav	döröv	tav	corgaa	doloo	naym	yös	arav
Mançuca–Tunguzca	emu	juwe	ilan	duin	sunja	ninggun	nadan	jakuun	uyun	juwan
Japonca	içi	ni	san	şi	go	roku	şiçi	haçi	ku	cuu
Korece	il	i	sam	sa	o	yuk	çil	pal	gu	sip

UHİVE

www.uhedergisi.com

Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Nisan / Mayıs / Haziran – İlkbahar Dönemi Sayı: 11 Yıl:2016 Jel Kodu: Y90-Z19
International Peer-Reviewed Journal Of Communication And Humanities Research
April / May / June - Spring Semester Issue: 11 Year: 2016 Gel Code: Y90-Z19
ID:247 K:281

(ISO 9001-2008 Belge No / Document No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No / Document No: 12880)
(MARKA PATENT NO: TRADEMARK)
(2015/04315- 2015-GE-18972)

“Türk lehçelerinde 10’a kadar olan sayılar:

Türkçe	bir	iki	üç	dört	beş	altı	yedi	sekiz	dokuz	on
Kazakça	bir	éki	üş	tört	bes	altı	jeti	segiz	togız	on
Uygurca	bir	ikki	üç	tört	beş	altä	yettä	sekkiz	tokkuz	on
Azerice	bir	iki	üç	dörd	beş	altı	yeddi	sekkiz	dokkuz	on
Hakasça	pir	iki	üs	tört	pes	altı	çeti	segis	togıs	on
Yakutça	biir	ikki	üs	tüört	bies	alta	sette	ağıs	toğus	uon

Altay dillerindeki farklılığa karşın Türk lehçelerindeki benzeşme çok güçlüdür.

Bu çalışmada, Türkçedeki sayılarının ortaya çıkışları ile ilgili görüşler derlenerek, eski Türklerin av ile ilgili anlatımlarının, sayı adlarının ortaya çıkmasında etkili olduğu düşüncesi üzerinde durulacaktır.

2. TÜRKÇEDEKİ SAYILARIN KÖKENLERİ ÜZERİNE YORUMLAR

Türkçedeki on’a kadar olan sayıların, “Sıfır <Ar. sıfr , bir <AT *bır, iki <AT *éki, üç <AT *üç, dört <AT *tört, beş <AT * bēş = *pil <*bi+el, altı <AT *ält(a), yedi <AT *yè t i ~ dè t i, sekiz <AT * sèkir, dokuz <AT *tūğır kelimesinden gelmekte” (Hazar, Şengönül, 2012: 9) olduğu bilinmektedir. “Türkçe sayı adlarının kökenine ilişkin açıklama denemelerini Samoyloviç (JaPÇ) toplu olarak değerlendirmiştir. Bk. Malov: Marr Arm.” diyen Eren; 4,5, 6, 7, 8, 9, 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90 ve 1000 sayı adlarına madde başında yer vermiş ve etimolojileri hakkında erişebil-

diği pek çok kaynaktaki bilgilere atıf yapmıştır (Eren, 1999: 9).

Türkçede sayıları “ilk olarak Köktürk (Göktürk) metinlerinde görmekteyiz. [Sayılar -sıfır hariç-] Köktürk, Yenisey ve Eski Uygur Türkçesinde aynıdır: *bir, eki, üç, dört, beş ~ biş, altı, yiti, sekiz, tokuz, on, yigirmi, otuz, kırk, elig, altmış, yitmiş, sekiz on, tokuz on, yüz, bin ~ min, tümen.*” (Kaymaz, 2002: 419). Ancak bu sayıların rakam biçimindeki yazılışları bilinmemektedir.

“Parmakları sayma biçimi, sayıların adlandırılmaları ve etimolojik kökenleri türkçedeki sıra sayı sisteminin nasıl oluştuğunu görmek ve göstermek için yeterli ölçekleri sağlamaktadır.” diyen Baştürk, Türkçede sayıların ortaya çıkışı hususunda “Vücut organlarıyla yakından bağlantılı olan Türkçedeki sıra sayı sisteminin oluşumu gerek parmakları sayma biçimine gerekse eldeki parmakların işleviyle yakın bağlantısı vardır.” iddiasında bulunuyor (Baştürk, 1995: 21,22). Mirşan, ise bu konuyu “PROTO-TÜRKLER’de SAYI diye bir soyutlama başlangıçta yoktur. Daha sonraları

UHİVE

www.uhedergisi.com

Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Nisan / Mayıs / Haziran – İlkbahar Dönemi Sayı: 11 Yıl:2016 Jel Kodu: Y90-Z19
International Peer-Reviewed Journal Of Communication And Humanities Research
April / May / June - Spring Semester Issue: 11 Year: 2016 Gel Code: Y90-Z19
ID:247 K:281

(ISO 9001-2008 Belge No / Document No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No / Document No: 12880)
(MARKA PATENT NO: TRADEMARK)
(2015/04315- 2015-GE-18972)

sayı haline gelmiş cümleler vardır.” şeklinde yorumluyor (Mirşan 2015).

Bize göre Türkçede sayıların ortaya çıkışı fiillerle ilgilidir. Türkler göçebe bir hayatı benimsedikleri için hareketli bir yaşama alıştırdılar ve ifadelerinin temeli de hareketle ilgilidir. Türkçe cümle yapısının esas ögesi yüklemidir. Genellikle cümleler fiil cümlesi biçimindedir. Türkçedeki sayma sayıları, “Beş kardeş” oyunundaki gibi bir eğlence veya herhangi bir av hikâyesi anlatımı sonrasında ortaya çıkmış olabilir. Her halk oyunu veya hikâyesinin bir kültürel bilinçaltı gerçekliği vardır. Kültürel ürünlerin sözlü gelecekte aktarılırken bazı değişikliklere uğraması doğaldır.

Günümüzde oynanan “Beş Kardeş” oyununda “Çocuklara avucunu açıp “Buraya bir kuş konmuş”la başlayan tekerlemeyi bilirsiniz. Cüce parmaktan başlanır sayılmaya, “Bu görmüş, bu tutmuş, bu pişirmiş, bu yemiş ve bu da ‘Hani bana, hani bana?’ demiş” diye sürer...” (Eskioğlu, 2016). Kon-, gör-, tut-, pişir-, ye- fiilleri, bu oyundaki hikâyenin temel unsurlarıdır. Herhangi bir av hikâyesinde de benzer durum söz konusudur. Bu nedenle Türkçedeki sayma sayılarının ortaya çıkmasında, eski Türklerin av ile ilgili anlatımlarının etkili olduğunu düşünüyoruz. Bu anlatımlarda; ur- (vurmak), ak- (düşmek), uç- (ölmek), tart- (kaldırmak), biş- (pişmek), al- (almak), ye- (yemek) fiilleri ile bir olay

zinciri hikâye edildiğinde; bu hikâye urdu/ vurdu, akıdı (düştü), uçtı (öldü), tarttı (kaldırdı), bişti (pişti), altı (aldı), yeti (yedi), şeklinde ifade edilmektedir. Bu fiillerin gerçekleşmesinden sonra sa- (sağ / sağlıklı olmak) ve to- (doymak / tok olmak) durumları gerçekleşmektedir. Avın vurulduktan sonra pişirilip yenmesi ile gerçekleşen durum sakbiz (sağız, sağlıklıyız), tokbiz (tokuz, doyduk) şeklinde ifade edilmiştir. Av hikâyesi “son” şeklinde bitirilmiştir.

Bir av hikâyesinin “beş kardeş” oyununda olduğu gibi parmaklar üzerinden anlatılması, sayma sayılarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamış olabilir. “Sıfır” değerinin Eski Türkçede olmamasını da bu şekilde izah edebiliriz.

“Ur-” fiili zamanla bur- > бүr-> bir- şekline, oradan da “bir” biçimine dönüşmüş olabilir. Tıpkı kö- >kör- veya To- > tor- > tür- > dür-; ter-> der-> dir- biçimine dönüşmesi gibi “diri”, “der-“, “diril-“ vb. kelimeler “to-“ ile ilgilidir. “Akımak” , akı > iki; “uçmak”, uç > üç; “tartmak”, tart > tört > dört; “bişmek”, biş > beş; “almak” fiilinin görülen geçmiş zaman hali “altı”; “yemek” fiilinin görülen geçmiş zaman hali “yeti” > yedi’dir. Ayrıca “sekiz”, “dokuz” ve “on” sayılarının “sak biz” > sağ biz > sağız > sekiz; “tokbiz” > tokuz > dokuz; “son” > on şeklinde bir gelişmenin sonucu oldukları düşünülmektedir.

UHİVE

www.uhedergisi.com

Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Nisan / Mayıs / Haziran – İlkbahar Dönemi Sayı: 11 Yıl:2016 Jel Kodu: Y90-Z19
International Peer-Reviewed Journal Of Communication And Humanities Research
April / May / June - Spring Semester Issue: 11 Year: 2016 Gel Code: Y90-Z19
ID:247 K:281

(ISO 9001-2008 Belge No / Document No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No / Document No: 12880)
(MARKA PATENT NO: TRADEMARK)
(2015/04315- 2015-GE-18972)

Türkçedeki sayıların kökenlerine ilişkin olarak tespit ettiğimiz görüşler aşağıya çıkarılmıştır:

Sıfır:

Basıldığı dönemde “yer kürenin ve tüm zamanların yazı göstergeleri ile alfabelerinin derlendiği” düşünülen Yazı Kitabı’nda, toplam 35 ayrı karakterdeki rakam dizilişi birden itibaren muhtelif sayılara kadar gösterilmiş fakat bu dillere ait yazım biçimlerinin hiçbirinde sıfır değerinin karşılığı verilmemiştir.¹ Arapçadan Türkçeye geçen “sıfır”ın etimolojisi ve diğer dillerdeki, özellikle Türkçedeki karşılıklarının tarihî seyri araştırılmaya değer bir husus olarak gözükmektedir.

“*Sıfır* adı Türkçeye Arapçadan alınmıştır ve Araplara da antik Hint dili olan Sanskrietçede boşluk anlamına gelen *shunya* kelimesinden değişerek geçtiği tahmin edilmektedir. Eski matematikçilerden “El Harezmi” (780-850) zamanında; *shunya* sözcüğü, *sifr* olarak ter-

cüme edilmiş ve bu sözcük pek çok Avrupa dillerinde kullanılan yokluk sözcüğüne karşılık gelen sözcüklerin temelini oluşturmuştur.” (Hazar, Şengönül, 2012: 2). “Sıfır” değeri için çağdaş Türk lehçelerinin bazılarında “sıfır” (Azerbaycan Türkçesi, Türkiye Türkçesi), bazılarında ise (Başkurt, Kazak, Kırgız, Özbek, Tatar, Türkmen ve Uygur Türkçelerinde) Rusça “nul” veya “nol” kelimesinin benzerleri kullanılmaktadır.

Bir:

Baştürk, “Bir <İşaret parmak) = Türkçedeki bir sıra sayısı için aynı sonucu içeren iki çözümlene mümkündür. Birinci olarak denebilir ki eğer parmakları sayma biçimi ile morfolojik verilerden hareket edilirse ‘bir’ sayısının BEN (EGO) merkezli bir anlam içermekte olduğu görülecektir.” iddiasında bulunmaktadır (Baştürk, 1995:16).

Bazı araştırmacılar, “Köktürkçede (e)b + (e)r şeklinde yazılır. Pigdoram yazısından ideogram yazısına geçişte çadır (eb> ev> üy) şekline benzeyen çadır resmiyle birinci teklik kişi ben ve benlik, kurulan ilk otağ, alperene benzeyen kolları efe gibi açık olan yiğit ise kolları açık bir er şeklinde ifade edilir. Bir sayı adından birleşiklik, müttehlik anlamı Eski Türkçede *bir(i)ki* şekliyle karşımıza çıkmaktadır. “Birik- (<*birik-) ‘birleşmek, bir araya gelmek’ fiilinden *i-* zarf-fiil eki ile türemiş olan bu kelime Türk dil ve lehçelerinde *Birge*

1 Yazı Kitabı’nda; Meksika (s.16, 17), Eski Mısır (s. 35), Himyeri (s.40), Etiyopva ve Habeş (s. 42), Çin (s. 53), Çivi yazısı (s. 68), Finike (s. 78), Samiriye (s. 79), İbranice (s. 80), Kalde (s. 86), Ermeni (s. 92), Gürcü (s.94), Arap (s.97), Devanagari (s. 132), Nepal (s. 135), Bengali (s. 137), Oriya (s. 138), Telugu (s.140), Tamil (s. 142), Malabari (s. 143), Sinhala (s. 144), Birman (s. 148), Siyam (s. 150), Kamboçya (s.154), Cava (s. 157), Kuzey Run (s. 162), Mösogotça (s. 164), Kelt Ozan (s. 166), Eski Yunan (s. 170), Yunan matbaa (s. 178), Glagol (s. 184), Kiril (s. 185), Etrüsk, Romen (s. 192), Mors (s. 236) ve Türk (s. 295) olmak üzere 35 ayrı rakam biçimine yer verilmiştir.

UHİVE

www.uhedergisi.com

Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Nisan / Mayıs / Haziran – İlkbahar Dönemi Sayı: 11 Yıl:2016 Jel Kodu: Y90-Z19
International Peer-Reviewed Journal Of Communication And Humanities Research
April / May / June - Spring Semester Issue: 11 Year: 2016 Gel Code: Y90-Z19
ID:247 K:281

(ISO 9001-2008 Belge No / Document No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No / Document No: 12880)
(MARKA PATENT NO: TRADEMARK)
(2015/04315- 2015-GE-18972)

(Yak. *bîrge*) ‘birlikte, beraber’ anlamıyla yaşamaktadır.” (Tekin, 2006: 75).” görüşündedirler (Hazar, Şengönül, 2012: 2).

Mirşan ise “BU-ER kelimeleri sonradan bitişmiş ve BİR olmuştur... BU-ER ifadesi, “BU’ya ER’miş, erişmiş, HAN, HÜKÜMDAR olmuş” demektir... Bu yüzden TANRI’yı işaret eder.” fikrini savunmaktadır (Mirşan, 2015).

İki:

Köl Tigin Yazıtı’nın doğu yönünde “Üze kök tengri asran yağız yir kılındukda ikin ara kişi oğlu kılınmış.” (Tanyeri, 2011: 100) cümlesinde “iki” kelimesi geçmektedir. Hazar’a göre “Hakanın kardeşinden önce yardımcısı hatun unvanındaki eşidir. İki sayısının oluşumuna bu eş kavramı hizmet etmiş olmalıdır. Onun için eşlere çift ifadesi de kullanılmaktadır. Türklerde eskiden beri, benzer olanları (ikizleri) ifade etme, daha çok vücutta çift bulunan organ adlarında r:z denkliği şeklinde (gögüs < köküz <kökür) arkaik bir unsur olarak korunmuştur (Hazar, 2007).

Baştürk’e göre ise “İki -ikki (orta parmak)= Vurgu anında konuşmacıların kullandığı -k -sesi vücudun çift organlarını adlandırma kelimelerinde de kullanılır: parmak, kulak, ayak vs. Ayrıca bu sesin “gerekeni yaptık, örneğinde görüldüğü gibi geçmiş zamanda çekilmiş fiillerde birinci çoğul şahıs eki olarak kullanılması gösteriyor ki “bir”e oranla “iki” bir

çokluk (veya bir çiftelilik) anlamı içermektedir.” (Baştürk, 1995: 16). Ayrıca “Marcel Erdal’a göre ET iki /eki kelimesinin de “ek” kelimesiyle ilişkisi vardır.” (Daşdemir, 2013: 324) ve “EYKİ (eşi, yansıması, benzeri, ikincisi) kelimesi de kısaltılarak İKİ sayısını meydana getirmiştir.” (Mirşan, 2015) diyenler de bulunmaktadır.

Üç:

“Ana Türkçede ünlüsü uzun olan üç, Eski Türkçede (Orhon Yazıtları’nda) çu üç şeklinde geçer. Ters Y (ç) işaretinde üç çubuk bulunur. Kazak Türklerinde küçük, orta ve büyük olmak üzere üç yüz (üç boy, üç ordu) vardır. Yüz; taraf, yön, parça anlamında kullanılır (İsmail, 2002: 48). Ordumuzdaki yüz kişiden oluşan bölüğün başı olan yüzbaşı rütbesi buradan gelmektedir.” (Hazar, Şengönül, 2012: 4).

Baştürk, “‘üç’ sıra sayısının ilk şekli «yüç»tür. Ancak keçua dilinde ‘k’ sesine denk düşen ‘y’ sesi zamanla kullanılmaz olmuştur. Türkçede bu sayının ‘k’ harfiyle yazılması durumunda “küç” oluyor ki bu da günümüz anadolu türkçesinde “güç, kuvvet, kudret” anlamında kullanılmaktadır. Parmakları sayma tarzına göre değerlendirirsek demek ki yüzük parmağın işaret ve orta parmakla bir araya gelmesi bir nesneyi daha sağlam tutabilmek için bir «güç» oluşturmaktadır.” yorumunu getiriyor (Baştürk, 1995:17). Mirşan ise “UÇ (en yük-

UHİVE

www.uhedergisi.com

Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Nisan / Mayıs / Haziran – İlkbahar Dönemi Sayı: 11 Yıl:2016 Jel Kodu: Y90-Z19
International Peer-Reviewed Journal Of Communication And Humanities Research
April / May / June - Spring Semester Issue: 11 Year: 2016 Gel Code: Y90-Z19
ID:247 K:281

(ISO 9001-2008 Belge No / Document No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No / Document No: 12880)
(MARKA PATENT NO: TRADEMARK)
(2015/04315- 2015-GE-18972)

sek yer) kelimesi ÜÇ sayısını oluşturmuştur.” diyor (Mirşan, 2015).

Dört:

“Dört Eski Türkçede tört şeklindedir. Tör; evin (ev <eb), Eskiden Türklerin belli bir oturma planı olan, bozkır kültüründe yaşamaya uygun çadırlarının, yani odalarının başköşesidir. Töreği uygulayan, toplumun ileri gelenleri bu yere otururlar. Tö- “oluşturmak” filinin üzerine geniş zamanın sıfat fiil eki gelerek (tör <AT tör) türetilmiştir. Sonra da Eski Türkçede bugün fonksiyonunun yitirmiş olan +t çokluk eki gelerek *tö-r+t* olmuştur (Hazar, Şengönül, 2012: 5).

Baştürk, “‘Dört’ sıra sayısı bir kolektif, çokluk anlamı içermektedir. İkinci sonuç ise küçük parmak ‘dörmek - karıştırmak’a yarayan bir araç olarak değerlendirilebilir. Nitekim Fransızca bu sıra sayısının adlandırılması kulakla ilgili anlamına gelen (auriculaire-oreille) kelimesi kullanılmaktadır.” diyor (Baştürk, 1995: 18).

“DÖRT sayısı TOĞ-UR, TÖR-ET, TÖRT aşamalarından geçerek bugünkü haline ulaşmıştır. TOĞ-UR(AN) KADIN, TÖR-ET(ER), yani TÖR denilen, evin en mutena köşesine oturur. Anlamı zamanla kaybolmuştur.” (Mirşan, 2015) düşüncesine karşın, “Türkçe’deki ‘Dört’ kelimesinin kökeninde de Yunanca ‘Tetra’ kelimesi var.” diyen de bulunmaktadır (Açıklan, 2015). Eren, bir-

çok araştırmacının görüşünü inceleyerek “Bilimsel yayınlarda sık sık Moğolca dörben biçimiyle birleştirilmiştir. Örn. Schmidt’e göre (MSFOu, 67: 366), bu birleştirme kuyuya yer vermeyecek kadar açıktır.” diyor (Eren, 1999: 121).

Beş:

Bazı araştırmacılar “beş” için, “Türk dili tarihinde beşin çok önemli bir yer kapladığı görülmektedir. Türk dilinde beşin varyantları şöyledir: AT *bış* > ET *beş* ~ *bış* > OT *beyş* ~ *bış* ~ *beş* > ÇT (Tkm.) *baş* ~ (Kzk.) *bes* ~ (Bşk.) *bış* ~ (Koy.) *bis* ~ (Tuv.) *bej* ~ yükselen diftonglu şekilleriyle *bieş* (Hor.), *bies* (Yak.); alçalan diftonglu şekliyle *beiş* (Kara.); *paş* (Şor.), *peş* (Sal.), *pis* (Hak.), *pes* (S. Uyg.) (Kaymaz 2002: 423), (Tat.) *bış* (Tekin, 1975: 3) tespitinde bulunuyorlar.

“Ana Türkçede kelime *bēş* şeklinde uzun ünlü olmalıdır (Tekin, 1975: 265). Eski Batı Türkçesi ve Eski Doğu Türkçesi dönemi düşünülürse akla l=ş denkliği (lambdacism “lleşme”) gelmektedir (Ceylan, 1997: 114). Çuvaşçada *pilik* ‘beş’ şeklindedir (Ceylan, 1996: 177). Bu bize temel kelimeler içerisinde yer alan organ adlarından el ve zamirlerden de ben (bi+n) kelimesini düşündürmektedir. Bir sayısındaki anlamdan yola çıkarak birinci kişi ifadesi ile beş parmağı gösteren el kelimelerinden (*bi+el* > *pil* = *bēş*) yola çıkarak birincil şeklin *l* fonemiy-

UHİVE

www.uhedergisi.com

Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Nisan / Mayıs / Haziran – İlkbahar Dönemi Sayı: 11 Yıl:2016 Jel Kodu: Y90-Z19
International Peer-Reviewed Journal Of Communication And Humanities Research
April / May / June - Spring Semester Issue: 11 Year: 2016 Gel Code: Y90-Z19
ID:247 K:281

(ISO 9001-2008 Belge No / Document No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No / Document No: 12880)
(MARKA PATENT NO: TRADEMARK)
(2015/04315- 2015-GE-18972)

le olması gerektiği düşünülebilir. O zaman *bi+el[+lik] ‘beşlik’ şekli tasavvur edilmiş olur. Çuvaşçada *pillikîn* ‘beş kişi’ ifadesinde *pillik* bu yaklaşımımızı desteklemektedir. Organ adlarında dualiteyi ifade eden *l*, *ş*, (*ç*, *j*); *r*, *z*, *s* şeklindeki ses gelişimi de bu l=ş denkliliğini desteklemektedir. Bozkır kültürü yaşayan Eski Türkler memleketin yönetimini bir vücuda benzeterek sağ ve sol olmak üzere iki ele bölerek sağlamışlardır. Bu üleştirme beşer ifadesi dikkat çekicidir. Eski Türkçede üleştirme eki +(r)Ar idi; *bişer yüz er* ifadesinde geçen beşin sonundaki *ş* sesi örneksenerek *yitirer* yerine *yitişer* yazılmaya başlanmıştır (Gabain 1998: 75).” tezlerini ileri sürmektedirler (Hazar, Şengönül, 2012: 6).

Baştürk, “Türkçe ‘beş’ adlandırması farsça panca’ kelimesinden çok yine türkçe ‘başşef’ kelimeleriyle bağlantı kurulmasında fayda vardır. Çünkü bu sayı sözgelimi “başkan” kelimesindeki ‘baş’ kelimesiyle fonetik bir benzerlik göstermektedir.” derken (Baştürk 1995:18); Açıkalın, ‘Beş’ kelimesinin de, Pende, Panka, Panca ve Penç kelimeleriyle soyu aynı.” iddiasında bulunuyor (Açıkalın 2015). Eren ise “Yaygın bir inanca göre, Hint-Avrupa (Sanskrit, Tohorca, Farsça) dillerinden alınmıştır” diyor (Eren, 1999: 48).

Altı:

“Türkçedeki “altı” sayısının daha çok türkçedeki “art”, “artı” ve “artık” kelimeleriyle

yakın bağlantı kurulmasında isabet olacağını düşünüyoruz.” (Baştürk, 1995:19) diyen Baştürk’e karşın; “Türkçede kelime sonu ünsüz çiftlerinden birisi lt#’dir. Eski Türkçede bir üst onluk söylenir ama sayının değeri bir alt onluktur. *Altı kırk* (36), otuz altı (otuz+0 alt+1 “belirtisiz isim tamlaması”, otuz+un alt+1 “belirtili isim tamlaması”) demektir. Üstün zıttı alttır. Üste ilk el olan beş varken altta ise ilk sırayı altı (6) alır. *Al-* fiil kökünden geldiği düşünülmektedir. Altı, [al-mak> al-dı / al-tı / alt / alt-dı] (Çağbayır, 2007: 223). Yaşayan Türk lehçelerinde altıyı karşılaştırınca bir isim kökünden geldiği iddia edilebilir.” (Hazar, Şengönül, 2012: 7) görüşünde olan bilim insanları mevcuttur.

Yedi:

Baştürk’e göre “Türkçede ‘yedi’ sıra sayısının adlandırılmasında izlenen yöntem biraz daha değişik şöyle ki yedinci olarak sayılan nesne söz konusu olduğunda o nesnenin adı söylenir. Kelimenin kökünde kullanılan ‘id, ad’ kullanımları da buna işaret etmektedir. Buna karşın sözgelimi bir keçua dili yedinci nesneyi yedi sayısına eklenen, 1. ve 2. çoğul şahıs eklerinde de kullanılan ‘çis’ ekiyle bir çoğul hale sokmaktadır.” (Baştürk, 1995:20).

Mirşan ise “EZ ED A EM kelimeleri sıkışarak EZ EDİ, ZEDİ, sonra da YAKUTLAR’da SETİ; KAZAK ve KIRGIZLAR’da CETİ;

UHİVE

www.uhedergisi.com

Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Nisan / Mayıs / Haziran – İlkbahar Dönemi Sayı: 11 Yıl:2016 Jel Kodu: Y90-Z19
International Peer-Reviewed Journal Of Communication And Humanities Research
April / May / June - Spring Semester Issue: 11 Year: 2016 Gel Code: Y90-Z19
ID:247 K:281

(ISO 9001-2008 Belge No / Document No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No / Document No: 12880)
(MARKA PATENT NO: TRADEMARK)
(2015/04315- 2015-GE-18972)

ÖZBEK, TÜRKMEN, AZERİ ve bizde YEDİ olmuştur.

PROTO-TÜRKÇE'deki SETİ kelimesi BATI dillerine SETTE, SEPTE, SEPTEM, SEVEN SIEBEN şekillerinde girmiştir. O dillerde bu kelimenin hiç bir anlamı yoktur. Ama PROTO-TÜRKÇE kökenine inince karşımıza EZ ED A EM (GÖKLER'den YER'e YILAN gibi DÖNE DÖNE inen TANRI KUDRETİ ile güçlenme töreni, TAKDİS MERASİMİ) anlamı çıkar. YEDİ sayısının kutsallaşmış anlamı (ÜÇLER, BEŞLER, YEDİLER, KIRKLAR gibi) buradan gelir.” diyor (Mirşan, 2015).

Ayrıca “Tanrının yani mükemmeliyetin ifadesi olan yedi, Türkçedeki DLT *yêt-* ~ *çêt-* “yetmek, başarmak, erişmek, gütmek, hakkını vermek” <ET *yit-* ~ *yät-* <Ana Altayca **det-* fiil kökünden gelmektedir. Fiilden isim yapan çok eski (Gabain, 1998: 51) “-i” zarf-fiil ekini alarak dilin anahtar kelimelerinden olan 7 rakamını karşılayan sayı adını (*yiti*) türetmiştir.” görüşü de savunulmaktadır (Hazar, Şengönül, 2012: 7).

Sekiz:

Hazar ve Şengönül'e göre “AT *sēk-* ‘sıçramak, dörtnala gitmek’ fiilinden *sēki* gelir. Sekinin üst yüzünde dört, alt yüzünde de dört köşe olmak üzere sekiz köşe vardır. *Bu sēki'nin* sonuna eskiden benzerlikleri anlatan

çokluk eki olan, dualiteyi gösteren *r* ünsüzü gelmiştir (Hazar, Şengönül, 2012: 8).

Baştürk ise “Sekiz (orta parmak) : Türkçe sıra sayı sisteminde bu çoğul ekini daha çok sekiz sayısında görmekteyiz. Bu çoğul eki ki 1. ve 2. çoğul zamirleri (biz, siz) ile yine aynı şahıslarda çekilen fiillerin yanı sıra vücudun çifte organlarına adlandırmada kullanılan ‘göz’, ‘diz’, ‘göğüz’, ‘geniz’, ‘omuz’, ‘ikiz’ vs. gibi kelimelerde de kullanılır.” görüşündedir (Baştürk, 1995: 20).

Dokuz:

“AT **tūğ* “tuğ, sancak” kelimesinin çoğulu **tūğır* “sağ ve sol sancaklar” olmalıdır. Altay Türklerindeki manyak (maniakh) adlı şaman hırkasının (geyik derisinden yapılmış cübbenin) sağ omzundaki dört, sol omzundaki beş çingirak veya kukla gibi hakanın sağ ve sol tarafında dokuz tuğ bulunmalıdır. Yönetimde dört buduna hükmeden soldaki (doğudaki) dört tuğ, biri merkeze bağlılığı ifade eden batıya akınlar yapan beş tuğ düşünülebilir. Uygurlar döneminde bazı boyların eklenmesiyle bu sayılar artmıştır.” (Hazar, Şengönül, 2012: 9).

Baştürk, “Dokuz (işaret parmak): Son ek itibariyle ‘altı’ sıra sayısına uyum gösteren ‘yedi’ sıra sayısı gibi ‘dokuz’ da büyük olasılıkla -z- ünsüzünü kabullenerek ‘sekiz’ sıra sayısına uyum göstermiş durumdadır.” (Baştürk, 1995: 20) görüşünü ileri sürüyor.

UHİVE

www.uhedergisi.com

Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

Nisan / Mayıs / Haziran – İlkbahar Dönemi Sayı: 11 Yıl:2016 Jel Kodu: Y90-Z19

International Peer-Reviewed Journal Of Communication And Humanities Research

April / May / June - Spring Semester Issue: 11 Year: 2016 Gel Code: Y90-Z19

ID:247 K:281

(ISO 9001-2008 Belge No / Document No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No / Document No: 12880)

(MARKA PATENT NO: TRADEMARK)

(2015/04315- 2015-GE-18972)

Karakurt ise, “(Dok/Doğ) kökünden türemiştir. Bu kök, doğmak, doğa, dokumak, doymak anlamlarını içerir. Doksan sayısı da bu rakamdan türemiş bir sözcüktür. Kutlu alamet kabul edilen Tuğ kelimesi ile bağlantısı önemlidir.” değerlendirmesini yapıyor (Karakurt, 2011).

On:

“On (baş parmak): Türkçede ilk onluk sistemin sayısını olan ‘on’ kökenine eklenen ‘s’ sesiyle birlikte “son, bitmişlik” anlamını içermektedir. Bu da parmak sayma biçimine göre artık elde sayılacak parmağın kalmadığına işaret etmektedir.” (Baştürk, 1995:21).

“Hasan Eren, Ural dillerinin bir kolunda 10

anlamında kullanılan bir mıs sözünün bulunduğunu, bunun Macarca harminc „30“ (< xarm-misz: Mac. harm/három „3“ + mis „10“) sayısında korunduğunu belirterek altmış, yetmiş kelimelerindeki /mış/“i üçüncü bir dilden alıntı kabul etmektedir.” (Daşdemir 2013: 324).

Diğer Bazı Sayılar:

Bir’den on’a kadar olan sayma sayılarının dışındaki temel sayılar, TDK’nun Türk Lehçeleri Sözlüğü’ne göre² çağdaş Türk lehçelerinde aşağıdaki gibidir:

2 <http://www.tdk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 03.03.2016

UHİVE

www.uhedergisi.com

Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Nisan / Mayıs / Haziran – İlkbahar Dönemi Sayı: 11 Yıl:2016 Jel Kodu: Y90-Z19
International Peer-Reviewed Journal Of Communication And Humanities Research
April / May / June - Spring Semester Issue: 11 Year: 2016 Gel Code: Y90-Z19
ID:247 K:281

(ISO 9001-2008 Belge No / Document No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No / Document No: 12880)
(MARKA PATENT NO: TRADEMARK)
(2015/04315- 2015-GE-18972)

Türkiye Türkçesi	Azeri Türkçesi	Başkurt Türkçesi	Kazak Türkçesi	Kırgız Türkçesi	Özbek Türkçesi	Tatar Türkçesi	Türkmen Türkçesi	Uygur Türkçesi
Yirmi	iyirmi	yiğirmi	jıyırma	cıyırma	yigirmä	yigirmi	gaytalamak	täkrarlimak
Otuz	otuz	utız	otız	otuz	ottiz	utız	otuz	ottuz
Kırk	gırñ	kırk	kırık	kırk	kırk	kırık	kırk	kırık
Elli	älli	illi	elüv	elü	ellik	illi	elli	ällik
Altmış	altmış	altmış	alpıs	altmış	ältmiş	altmış	altmış	altmış
Yetmiş	yetmiş	yitmiş	jetpis	cetimiş	yetmiş	citmiş	yetmek	yätmək
Seksen	säksän	hikhän	seksen	seksen	säksän	siksän	seğsen	säksän
Doksan	doğsan	tukhan	toksan	tokson	toğsän	tuksan	toğsan	toksan
Yüz	yüz	yöz	jüz	cüz	yüz	yöz	yüz	yüz
Bin	miñ	miñ	mıñ	miñ	ming	miñ	müñ	miñ

Yirmi:

Yirmi sayısı için “Yirmi < yigirmi sayısını ise Ramstedt, Moğolca „iki, ikili, çift“ kelimesiyle ilgili görerek „iki katına çıkar-, çift yap-“ anlamında jigür- fiilinden yapılmış bir isim olarak değerlendirmektedir. Daha önce belirttiğimiz “ilk sayı sayma faaliyetlerinin el, bazen de el ve ayak parmaklarını saymaktan doğduğu” görüşünü dikkate alırsak bu yaklaşım makul gözükmektedir. Zira iklimsel koşullardan dolayı çıplak ayakla dolaşmayan Türk ya da Moğol’un, ayak parmaklarını saymak yerine el parmaklarını gösterip “bunun/ bunların iki katı kadar” demesi tabiidir.” görüşünü paylaşıyor (Daşdemir, 2013: 324).

“Yirmi” için kullanılan Uygur Türkçesindeki “täkrarlimak” ve Türkmen Türkçesindeki “gaytalamak” kelimeleri de bu tezi desteklemektedir. Ayrıca Altaycada “teer-“ dönmek, dolaşmak, ”teğertü” dönme, çevrilme anlamındadır (Naskali, Duranlı, 1999: 172). Erzurum ağzında kullanılan “değirmi” kelimesi de yuvarlak anlamında kullanılmakta, “yirmi”ye igirmi veya icirmi denmektedir. Bize göre, taş-> daş-> aş- fiilinde olduğu gibi (t> d> Ø) tegirme> degirmi> igirmi > iyirmi> yirmi biçimine dönüşmüştür.

Elli:

Daşdemir, elli sayısı için “elli sayısının (elik / ällik / elüv / elüü / ill / ilig vs.) ‘el’ anla-

UHİVE

www.uhedergisi.com

Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Nisan / Mayıs / Haziran – İlkbahar Dönemi Sayı: 11 Yıl:2016 Jel Kodu: Y90-Z19
International Peer-Reviewed Journal Of Communication And Humanities Research
April / May / June - Spring Semester Issue: 11 Year: 2016 Gel Code: Y90-Z19
ID:247 K:281

(ISO 9001-2008 Belge No / Document No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No / Document No: 12880)
(MARKA PATENT NO: TRADEMARK)
(2015/04315- 2015-GE-18972)

mındaki ET elig kelimesinden geldiği anlaşılmaktadır. Georges İfrah'a göre bu, günümüzde hâlâ Anadolu'da uygulanmakta olan eski bir parmak hesabının kalıntısıdır: Bir elin beş parmağı başparmak aracılığıyla sayılır, tamamlanınca diğer elin ilk parmağı bükülür, sonra tekrar aynı yöntemle beş parmak sayılır ve bükülmüş olan parmak açılır. Bir elin parmakları sayıldıkça diğer elin parmaklarının kapatılıp açılması suretiyle, 50 sayısına ($5 \times 2 \times 5 = 50$) ulaşıldığında bütün parmakları açık bir "el" ortaya çıkar." düşüncesindedir (Daşdemir, 2013: 324).

Altmış, Yetmiş:

Bacanlı, "Altmış ve yetmiş sayılarındaki /alt/ ve /yet/ ses birliklerinin altı ve yedi (< Eski Türkçe yeti) sayılarıyla ilişkili olduğu açıktır, ama sonlarındaki -\-miş/+miş ekinin başka bir sayıya veya isim soylu kelimeye eklendiğine dair elimizde hiçbir veri yoktur." diyor (Bacanlı 2012). Ölmez ise "altmış maddesinde +miş ekinin işlevinin belirsiz olduğu belirtilir (Ölmez, 2008: 411).

Seksen, Doksan:

Bacanlı, "Seksen ve doksan sayılarındaki +an/+en eki köken bakımından on sayısına gider: sekiz on, dokuz on. Bu yönleriyle bu iki sayı, 10 un 20-90 arası katlarının açıklanabilir ve mantıklı olan tek türetme örnekleridir." tespitinde bulunuyor (Bacanlı, 2012).

3. SONUÇ

"Türk lehçeleri arasında oldukça farklı sayı sistemlerine rastlanmaktadır. Çuvaşça ve Yakutçanın, çoğunluk lehçelerden bir hayli uzak karakterine rağmen genel sayı sisteminden hemen hemen hiç sapmaması; Karaçay-Malkar, Salar, Halaç lehçelerinin ayrı taban sistemlerine dayanması, öte yandan Sarı Uygur lehçesinin eski sistemi aynen sürdürmesi bu konuda dikkat çekmektedir." (Daşdemir, 2013: 329).

Eski Türklerin av ile ilgili anlatımlarının, sayı adlarının ortaya çıkmasında etkili olduğu kanısına varılmıştır. Türkçede fiil, ifadenin temel unsurudur. Sayma sayılarının da fiillerden türemiş olması ihtimali dikkatten uzak tutulmamalıdır. Bir av hikâyesi, zamanla parmaklar da kullanılarak anlatıldıkça, sayma sayılarına dönüşmüş olabilir.

"Sıfır" sayma sayılarının içinde yoktur. Bu nedenle "sıfır" değerinin hesaplama ile birlikte dillere girdiği ve sayma sayılarından çok sonra ortaya çıktığı sanılmaktadır. Bu kavramın Eski Türkçede "boş", "kergek", "yok" anlamlarında bir karşılığı olmalıdır. Ancak eldeki metinlerde böyle bir kayda rastlanılmamıştır.

Eski Türkçedeki "Ur-" fiili "vurmak", "bar-" fiili de "varmak" biçimine dönüşmüştür. "Bir-", "vermek" şeklindedir günümüzde. "İr-" fiili Türkiye Türkçesinde "er-" biçimindedir.

UHİVE

www.uhedergisi.com

Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Nisan / Mayıs / Haziran – İlkbahar Dönemi Sayı: 11 Yıl:2016 Jel Kodu: Y90-Z19
International Peer-Reviewed Journal Of Communication And Humanities Research
April / May / June - Spring Semester Issue: 11 Year: 2016 Gel Code: Y90-Z19
ID:247 K:281

(ISO 9001-2008 Belge No / Document No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No / Document No: 12880)
(MARKA PATENT NO: TRADEMARK)
(2015/04315- 2015-GE-18972)

Bu fiillerden birinin “bir” sayısının doğması- na sebep olduğunu düşünüyoruz. Bar-> ber-> bir- > bir veya Ur- > vur-> bur-> bür-> bir-> bir şeklinde tarihî seyir izlemiş olabilir. Av hikâyesi olduğu dikkate alındığında, “bir” sayısının “ur-“ dan türeme ihtimali kuvvetlenmektedir.

“Akmak” (düş-, in-), ak+ı > eki > iki olmuştur. “Ak” kelimesi hem isim kökü hem de fiil kökü olarak görev yapmaktadır. Ak- fiili sıvılar ile bazı katı cisimlerin yukarıdan aşağıya doğru hareketine verilen addır. Buğday yırtılan çuvaldan akar. Seri halinde düşme veya dökülmeye “akmak” denir. Petrol ve benzeri renkli akıcıların bilinmediği dönemlerde sıvıların yani suyun rengi aktır. Su “aydınlık” olarak bilinir ve “Yüzün ak olsun” şeklindeki temennilerin; hem temizlik, saflık hem de aydınlık, mutluluk talebi olduğu bilinmektedir. “Yak-“ fiilinden “yaki” türediği gibi, “ak-“ fiilinden de “akı” türemiştir. “Akı” kelimesi, avın düşmesini temsil edeceği gibi avını başarıyla düşüren avcının yüz akı olmasını da sembolize edebilir.

Vurulan av ölünce uçar, öbür dünyaya gider. Orhun Türkçesinde “Uç-: Göçüp gitmek, ölmek” (Tanyeri, 2011: 1639) anlamına gelmektedir. “Uçmak”, uç > üç biçimine dönüşmüştür. “Uç” kelimesi de hem isim hem de fiil kökü olabilmektedir. “Uç” ismi bir şeyin kıyısını, sonunu, sonucunu ihtiva etmektedir. “Uçmak” cennet anlamındadır. “Uçurum”

uçma, yuvarlanma yeri, yolun veya düzlüğün bitimi anlamlarına gelmekte, hem “uç-“ fiilinin hem de “uç” isminin anlamlarını birlikte içermektedir.

“Tartmak” fiili de tart > tört > dört biçimine dönüşmüştür. Günümüzde bir ağırlığın ölçüm işine verdiğimiz ad, eskiden “kaldırmak” anlamına gelmektedir. Terazinin olmadığı devirlerde tartma işi yerden kaldırarak kantara asılan ağırlıkların ölçümü şeklinde yapılmakta, bu iş için el kantarları kullanılmaktaydı. Bu aletlerin üretilmediği dönemlerde ise doğal olarak bir koyun, koç ya da herhangi bir av ele veya kucağa alınarak ağırlık tahmini yapılmaktaydı. Bu nedenle tart- kaldırmak anlamında kullanılmıştır.

“Bişmek”, biş > beş biçimine dönmüştür. Av merasiminin avlanmadan sonraki ikinci önemli ayağı avların ziyafete dönüşmesidir. Av eğlencesi zevkinin yerini, avların pişirilmesi ile yemek lezzeti alır. Bu safhaya kadar yapılanlar genellikle bireyseldir. Anlatıcı tek başınadır çoğu zaman. Vardım/vurdum, akıdı, uçtı, tarttım, bişti vb. Sonraki işler birlikte de tek başına da olabilmektedir.

“Almak” fiilinin görülen geçmiş hali “altı”dır. Pişmekte olan avdan her kes payını alır. Altı ben > Aldım/ altı biz > aldık biçiminde hikâye edilen olayın şahıs ekleri düşünce geriye “altı” kalmaktadır. Aldıktan sonrasında ki faaliyet “yeme” işidir.

UHİVE

www.uhedergisi.com

Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

Nisan / Mayıs / Haziran – İlkbahar Dönemi Sayı: 11 Yıl:2016 Jel Kodu: Y90-Z19

International Peer-Reviewed Journal Of Communication And Humanities Research

April / May / June - Spring Semester Issue: 11 Year: 2016 Gel Code: Y90-Z19

ID:247 K:281

(ISO 9001-2008 Belge No / Document No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No / Document No: 12880)

(MARKA PATENT NO: TRADEMARK)

(2015/04315- 2015-GE-18972)

“Yemek” fiilinin görülen geçmiş hali “yeti” > yedi’dir. Yeti ben > yedim/ yeti biz > yedik biçimlerinde ifade edilen fiil şahıs eklerinin düşmesiyle “yeti > yedi” olmuştur. Doğaldır ki avını avlayıp pişirip yiyen kişi sağlıklı olacak ve doycaktır. Aynı avla beslenen otağ bireyleri de doycak ve sağlıklı olacaklardır.

“Sakçı” koruyucu, bekçi; “sakı-“ beklemek, korumak (Naskali, Duranlı, 1999: 148) ve “sağ” sağlık, esenlik (Mahmûd el Kâşgarî, 2007: 462) anlamındadır. Sa- > sak > sağ biçimi, birinci çokluk ekiyle birlikte “sak biz” > sağ biz > sağız > sekiz şekline dönüşmüştür.

“Togus” dokuz; “tok” refah, tok anlamına gelmektedir (Naskali, Duranlı 1999: 179). “Toq” toq kişi, iyice doymuş adam (Mahmûd el Kâşgarî, 2007: 579). To-> tok > dok biçimi de yine birinci çokluk ekiyle birlikte “tokbiz” > tokuz > dokuz biçimine dönmüştür.

Avlanmanın amacı karın doyurmaktır. Beslenmek ve sağlıklı olmak, güven içinde yaşamak buna bağlıdır. Av merasimi genellikle doyma ile neticeleneceğinden “song” kelimesi son, sonra (Naskali, Duranlı, 1999: 156); “Herhangi bir cismin ya da eylemin sonu” (Mahmûd el Kâşgarî, 2007: 500) anlamına gelmektedir. Song > son > on şekline dönüştüğü düşünülmektedir.

Anlatıcı birinci tekil kişi olursa muhtemel bir av hikâyesinin özü şu ibarelerden oluşur:

Vurdı ben/vardı ben(vurdum/vardım), akıydı (düştü), uçtı (öldü), tarttı ben (kaldırdım), bişti (pişti), altı ben/altı biz (aldım/aldık), yeti ben/yeti biz (yedim/yedik), sak ben/sak biz (sağım/sağız, sağlıklıyız), tok ben/tok biz (tokum/tokuz, doyduk) ve song (son). Günümüz Türkiye Türkçesinde bu fiiller bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz ve on şekline dönüşmüştür.

Türkiye Türkçesinde kullanılan diğer sayma sayılarındaki temel adların (yirmi, otuz, kırk, elli, atmış, yetmiş, seksen, doksan, yüz ve bin) bazılarının da (kırk, yüz, bin) benzer izahlarla fiillerden türemiş olacağı ihtimali düşünülebilir. Atmış, yetmiş, seksen ve doksan sayılarının altı, yedi, sekiz ve dokuzdan türediği açıktır. “Kırk” kırk-, “yüz” yüz-, ve “bin” bin- fiillerinden türemiş olması kuvvetle muhtemeldir.

KAYNAKÇA

AÇIKALIN, H., (2015). Sayıların Etimolojik Hikâyeleri, www.drhakkiaicalin.up.to, http://www.geocities.ws/ Erişim Tarihi: 17.11.2015

BACANLI, E., (2012). Geçmişten Günümüze Türkçenin Sayıları ve Sayı Sistemi, Bilim ve Teknik, Kasım 2012, 56-58, Ankara

BAŞTÜRK, M., (1995). Parmakları Sayma Biçimi Ve Kökenlerinden Hareketle Türkçede Sıra Sayı Sisteminin

UHİVE

www.uhedergisi.com

Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

Nisan / Mayıs / Haziran – İlkbahar Dönemi Sayı: 11 Yıl:2016 Jel Kodu: Y90-Z19

International Peer-Reviewed Journal Of Communication And Humanities Research

April / May / June - Spring Semester Issue: 11 Year: 2016 Gel Code: Y90-Z19

ID:247 K:281

(ISO 9001-2008 Belge No / Document No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No / Document No: 12880)

(MARKA PATENT NO: TRADEMARK)

(2015/04315- 2015-GE-18972)

Oluşumu, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları enstitüsü Dergisi, sayı 3, 15-22, Erzurum

ÇAĞBAYIR, Y., (2007). Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı Ötüken Türkçe Sözlük 1 a-den, Ötüken Neşriyat, 1150, İstanbul

DAŞDEMİR, M., (2013). Türkçede Miktar Kavramı Ve Sayı Sistemi, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/13 Fall 2013, p. 309-336, ANKARA-TURKEY

DOĞANGÜN, O., (2013). Altay Dillerinde Sayılar: bir sayı (I), <http://turkcesivar-ken.com/> erişim tarihi: 05.11.2015

EREN, H., (1999). Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü, Bizim Büro Basımevi, Ankara

ESKİOĞLU, F., (2016). “Hani Bana, Hani Bana?”, <http://www.acikgazete.com/> Erişim Tarihi: 04.01.2016

FAULMANN, C., (2005). Yazı Kitabı Tüm Yerkürenin Tüm Zamanların Yazı göster-geleri ve Alfabeleri, Çev.: İtir ARDA, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 512, İstanbul

GEMALMAZ, E., (2010). “Türkçede Sayı Sisteminin Derin Yapısı; ‘/Bir/’in ve ‘/Sıfır/’ın Alomorfları Olarak ‘/Ön/’ (/bir/ó/

Ø1/ ve /sıfır/ ó/Ø0/)", <http://www.tdk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 02.02.2016

HAZAR, M., (2007). “Bedende Çift Olarak Bulunan Organ Adları Üzerine Bir Tespit Çalışması”, “Türk Kültüründe Beden” Konulu Uluslararası Sempozyum, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi, 04-05 Nisan, İstanbul

HAZAR, M., ŞENGÖNÜL, M., (2012). Türk Kültüründe Sıfırdan Dokuza Kadar Sayı Adları Ve Matematik Değerleri, BAL-TAM Türklük Bilgisi 17 Eylül, Prizen, 141-158

KARAKURT, D., (2011). Türk Söylence Sözlüğü, Türkiye, 2011, (OTRS: CC BY-SA 3.0), <https://tr.wikipedia.org>, erişim tarihi: 02.11.2015

KARAPINAR, E., (2011). Matematik Tarihinden Esintiler: Babil’de Matematik, 27.04.2011 tarihinde gerçekleştirdiği konferans, <http://acikarsiv.atilim.edu.tr/>, erişim tarihi: 02.02.2016

KAYMAZ, Z., (2002). Türklerde Sayı Sistemleri, Türkler, C. 3. Yeni Türkiye Yayınları, s. 419-426, Ankara

KILIÇ, Y., BAŞOL, S., (2014). Hitit Büyülerinde Sayı Ve Renk Sembolizmi, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History

UHİVE

www.uhedergisi.com

Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

Nisan / Mayıs / Haziran – İlkbahar Dönemi Sayı: 11 Yıl:2016 Jel Kodu: Y90-Z19

International Peer-Reviewed Journal Of Communication And Humanities Research

April / May / June - Spring Semester Issue: 11 Year: 2016 Gel Code: Y90-Z19

ID:247 K:281

(ISO 9001-2008 Belge No / Document No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No / Document No: 12880)

(MARKA PATENT NO: TRADEMARK)

(2015/04315- 2015-GE-18972)

-
- of Turkish or Turkic Volume 9/7 Summer 2014, p. 51-64, ANKARA-TURKEY
- KÜÇÜK, M. A., (2013).** Türk Destanlarında “Sayı” Motifinin Dinî Yansımaları, Gazi Türkiyat, Güz 2013/13: 91-109, Ankara
- MAHMÛD EL KÂŞGARÎ (2007).** Dîvânü Lugâti't- Türk, Kabalcı Yayınevi, Çeviri ve Düzenleme: Serap Tuba Yurteser ve Seçkin Erdi, İstanbul
- MİRŞAN, K., (2015).** Sayıların Proto-Türkçe Kökenleri, <http://www.angelfire.com/> Erişim Tarihi: 17.11.2015
- NASKALİ-GÜRSOY E., DURUKANLI, M., (1999).** Altayca-Türkçe Sözlük, AKDTK TDK Yayınları, Ankara
- ÖLMEZ, M., (2008).** Türkçenin Etimoloji Sözlükleri Ve Soyağacı, TUBA/JTS 32/1
- SAKA, M., (2015).** Rakamların Evrensel Tarihi, <http://blog.milliyet.com.tr/sevgi-dunyasi>, Erişim Tarihi: 30.12.2015
- ŞAHİN, E., (2013).** Tarihî ve Çağdaş Türk Yazı Dillerinde Üleştirme Sayıları, Dil Araştırmaları, Sayı: 12 Bahar 2013, 97-116
- TANYERİ, Y., (2011).** Göktürk Yazısı ve Orhun Türkçesi, Boğaziçi Yayınları, İstanbul
- TEKİN, T., (2006).** Orhon Yazıtları, TDK yayınları, Ankara
- ULUÇ, G., (2008).** Türk Sayıları, <http://kokturukce.blogspot.com.tr/> Erişim Tarihi: 02.12.2015
- YAZAR NOTU:** Bu çalışmanın özeti 1. Uluslararası İletişim, Edebiyat, Müzik ve Sanat Çalışmalarında Güncel Yaklaşımlar Kongresinde (24-25 Mart 2016 Kocaeli) sözel bildiri olarak sunulmuştur.
-

UHİVE

www.uhedergisi.com

Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

Nisan / Mayıs / Haziran – İlkbahar Dönemi Sayı: 11 Yıl:2016 Jel Kodu: Y90-Z19

International Peer-Reviewed Journal Of Communication And Humanities Research

April / May / June - Spring Semester Issue: 11 Year: 2016 Gel Code: Y90-Z19

ID:247 K:281

(ISO 9001-2008 Belge No / Document No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No / Document No: 12880)

(MARKA PATENT NO: TRADEMARK)

(2015/04315- 2015-GE-18972)

EXTENDED ABSTRACT

Forming the basis of mathematics, numerals are significant building blocks of linguistics as well. We don't know have any precise information on when numbers were first used; however it is estimated that numbers were used in speech long before the invention of writing. It is known that during the historical process, numerals were assigned other meanings than representing numbers, and these meanings have changed from society to society and from period to period. The shape and meanings of certain digits are thought to be related. For example, in Arabic, the digit one is composed of one line, the digit two is composed of two lines and the digit three is composed of three lines. The shapes of the first digits used in Turkish have not yet been identified. In this study, arguments on the emergence of cardinal numbers in Turkish are collected with a focus on the argument that old Turkish narratives on hunting were effective on the development of numbers. A new approach to find common truths is suggested upon comparison of different views. In our opinion, the emergence of numbers in Turkish are related to action verbs. As Turks were leading a nomadic lifestyle, they were used to an active lifestyle and the basis of their expressions was about actions. The main unit of Turkish sentence structure is the predicate. The sentences are generally formed with verb clauses. Turkish cardinal numbers might have emerged as a result of an entertainment such as the game "Beş Kardeş" ("Five Siblings") or a hunting story. It was surmised that hunting narratives of the Old Turks have an impact on the emergence of the names of numbers. The verb is the primary element of expression in Turkish. The possibility that the cardinal numbers were derived from verbs should also be taken into consideration. A hunting story might have turned into cardinal numbers in time with the use of fingers in the narrative. "Sıfır" ("Zero") is not a cardinal number. That is why it is believed that the value "zero" entered into languages through calculations and a lot later than cardinal numbers. This notion in Old Turkish must have a meaning such as "boş" ("empty"), "kergeç" ("nonexistent"), "yok" ("absent"). However, there is no such record of this in the available texts. The verb "ur-" In the Old Turkic Language became "vurmak" ("to hit"), and the verb "bar-" became "varmak" ("to arrive"). Today, "bir-" is "vermek" ("to give"). The verb "ir-" is "er-"("to reach/to ripen) in today's Turkish. We think that one of these verbs caused the development of the number "bir" ("one"). It might have followed a historical process as Bar->

UHİVE

www.uhedergisi.com

Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

Nisan / Mayıs / Haziran – İlkbahar Dönemi Sayı: 11 Yıl:2016 Jel Kodu: Y90-Z19

International Peer-Reviewed Journal Of Communication And Humanities Research

April / May / June - Spring Semester Issue: 11 Year: 2016 Gel Code: Y90-Z19

ID:247 K:281

(ISO 9001-2008 Belge No / Document No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No / Document No: 12880)

(MARKA PATENT NO: TRADEMARK)

(2015/04315- 2015-GE-18972)

ber-> bir- > bir or Ur- > vur-> bur-> bür-> bir->. If we take the hunting story into consideration, it is more likely that it was derived from “ur-”. “Akmak” (“to flow”) (düş-, in- (“to fall”, “to descend”)), became ak+1 > eki > iki (two). The word “ak” functions as both a noun stem and a verb stem (as in “ak” meaning “white” and “ak-” meaning “to flow”). The verb ak- expresses the downward flow/movement of liquids and certain solid objects. Wheat flows from the ripped sack. “Akmak” (“to flow”) is the continuous falling/spilling movement of things. In times when oil and such colored fluids were not known, the colour of liquids, meaning water, is white. The water is known as “aydınlık” (“clear”) and wishes such as “Yüzün ak olsun” (“May your face be white/bright”) are known as a wish for both cleanness, pureness, and clarity and happiness. “Yakı” (“heat pack plaster”) derives from the verb “yak-” (“to burn”) and the word “akı” (“flux”) derives from the verb “ak-” (“to flow”). The word “akı” might both represent the fall of the catch and symbolize the word used to reflect the honor/the brightness that the hunter bears on his face (expressed by “yüz akı”). The catch flies to the other side when it is shot and dead. In the Orkhon Turkish, “Uç-” (“to fly”): means “Göçüp gitmek, ölmek” (“to pass away, to die”) (Tanyeri 2011: 1639). “Uçmak” (“to fly”) became uç > üç (the number three). The word “uç” can be both a noun and a verb stem. “Uç” as a noun represents the final, the furthest part of something (as in “end”). “Uçmak” (“to fly”) represents heaven. “Uçurum”, (“cliff”) means the area where you fly or roll down from, the end of a road or a plane and it holds both meanings of “uç” as a verb and as a noun. The verb “tartmak” (“to weigh”) became tart > tört > dört (the number four). The verb we use to express measuring a weight used to mean “kaldırmak” (“to lift”). In times when there were no modern scales, weighing was done by lifting weights from the ground and hanging them on the the scale to measure them, and hand scales were used to do this. And in times when these tools were not available, naturally a lamb, a ram or any hunted animal were held in arms and their weigh was estimated. That is why “tart-” (“to weigh”) is also used as “kaldırmak” (“to lift”). “Bişmek” (“being cooked”) became biş > beş (the number five). The second important part of the hunting ceremony is turning the catch into a feast. The taste of the food replaces the joy of hunting. Things done until this phase are usually individual. The narrator is usually alone. “Vardım/vurdum, akıdı, uçtı, tarttım, bişti” (I arrives/shot, it fell, flew, I weighed, it was cooked”) etc. Following jobs can either be done individually or collectively. The past tense of the verb “almak” (“to get”) is “altı” (also the number six). Everybody gets their share from the catch being cooked. When the subject pronouns “I > we” are respectively removed from the narrative “Altı ben > Aldım/ altı biz >aldık”, “altı” (“six”) is left. The action following getting is “yeme” (“eating”). The past tense of the verb “yemek” (“to eat) is “yeti” >

UHİVE

www.uhedergisi.com

Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

Nisan / Mayıs / Haziran – İlkbahar Dönemi Sayı: 11 Yıl:2016 Jel Kodu: Y90-Z19

International Peer-Reviewed Journal Of Communication And Humanities Research

April / May / June - Spring Semester Issue: 11 Year: 2016 Gel Code: Y90-Z19

ID:247 K:281

(ISO 9001-2008 Belge No / Document No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No / Document No: 12880)

(MARKA PATENT NO: TRADEMARK)

(2015/04315- 2015-GE-18972)

yedi (“ate”> the number seven). When the subject pronouns “I > we” are respectively removed from the narrative “Yeti ben > yedim/ yeti biz > yedik”, what is left is “yeti > yedi” (“seven”). It is only natural that the person who hunts and eats the catch after cooking is healthy and full. The other members of the tent feeding on the same catch will also be full and healthy. “Sakçı” means guardian, watchman “sakı-“ means to wait, to guard (Naskali, Duranlı 1999: 148) and “sağ” means health, welfare (Mahmûd el Kâşgarî 2007: 462). Sa- > sak > sağ with the subject pronoun “we” became “sak biz” > sağ biz > sağız > sekiz (the number eight). “Togus” became dokuz (nine), “tok” meaning full, welfare (Naskali, Duranlı 1999: 179). “Toq” means “a person who is rather full” (Mahmûd el Kâşgarî 2007: 579). To-> tok > dok with the subject pronoun “we” became “tokbiz” > tokuz > dokuz (the number nine). The purpose of hunting is to feed. Being fed and healthy, living in safety depends on this. As the hunting ceremony usually results in being full, the word “song” means “son” in modern Turkish meaning “the end, later” (Naskali, Duranlı 1999: 156); “The end of any object or action” (Mahmûd el Kâşgarî 2007: 500). It is thought that the transformation of “on”, the word for number “ten”, happened as following: Song > son > on. The essence of a possible hunting story is as below if the narrator is the first person singular: “Vurdu ben/vardı ben (vurdum/vardım), akıdı (düştü), uçtı (öldü), tarttı ben (kaldırdım), bişti (pişti), altı ben/altı biz (aldım/aldık), yeti ben/yeti biz (yedim/yedik), sak ben/sak biz (sağım/sağız, sağlıklıyız), tok ben/tok biz (tokum/tokuz, doyduk) ve song (son).” (meaning “I shot/arrived, it fell, it died, I lifted it up, it was cooked, I got/We got, I ate/we ate, I am alive/healthy/we are alive/healthy, I am full/we are full and the end.”) These verbs in today’s Turkish transformed into cardinal numbers “bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on” (respectively “one, two, three, four, five, six, seven, eight, nine, ten”).
